

УДК 581.526.42

Кілінська Клавдія Йосифівна,
доктор географічних наук, професор
Андрусяк Наталя Степанівна,
кандидат біологічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна, e-mail:
n_andrusyak@ukr.net

БУКОВИНСЬКІ ЛІСИ І СМУГАРСЬКІ ВОДОСПАДИ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Мета: проаналізувати сучасні реалії використання лісових масивів та Смугарських водоспадів в рекреації та туризмі.

Методика: для проведення досліджень використовували методи ретроспективного, просторового аналізу та методи фізико-географічних польових досліджень.

Практичне значення: полягає у використанні узагальнених ретроспективних та сучасних аспектів залуяння лісових масивів та Смугарських водоспадів для прогнозування їх використання в рекреації та туризмі.

Результати: проаналізовано сучасний стан використання лісових ресурсів та Смугарських водоспадів.

Наукова новизна: теоретичне обґрунтування сучасного стану лісокористування, аналіз причин та наслідків господарського лісокористування. Наведено можливості використання лісових масивів та водоспадів у рекреації та туризмі.

Ключові слова: Буковинські Карпати, Смугарські водоспади, лісові ресурси, рекреаційне використання.

УДК 581.526.42

Кишинская Клавдия Иосифовна,
доктор географических наук, профессор
Андрусяк Наталья Степановна,
кандидат биологических наук

Черновицкий национальный университет имени
Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина
Черновицкий национальный университет имени
Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина, e-
mail: n_andrusyak@ukr.net

БУКОВИНСКИЕ ЛЕСА И СМУГАРСКИЕ ВОДОПАДЫ: РЕАЛИИ СОВРЕМЕННОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Цель: проанализировать современные реалии использования лесных массивов и Смугарских водопадов в рекреации и туризме.

Методика: для проведения исследований использовали методы ретроспективного, пространственного анализа и методы физико-географических полевых исследований.

Практическое значение: состоит в использовании обобщенных ретроспективных и современных аспектов использования лесных массивов и Смугарских водопадов для прогнозирования их использования в рекреации и туризме.

Результаты: проанализированы современное состояние использования лесных ресурсов и Смугарских водопадов.

Научная новизна: теоретическое обоснование современного состояния лесопользования, анализ причин и последствий хозяйственного лесопользования.

Приведены возможности использования лесных массивов и водопадов в рекреации и туризме.

Ключевые слова: Буковинские Карпаты, Смугарські водопади, лесные ресурсы, рекреационное использование.

УДК 581.526.42

Kilinska Claudia Yosypivna,
Doctor of Geography Sciences, Professor
Andrusyak Natalya Stepanivna,
Candidate of Biology Sciences

Yuriy Fedkovich Chernivtsi national
University, Chernivtsi, Ukraine
Yuriy Fedkovich Chernivtsi national
University, Chernivtsi, Ukraine, e-mail:
n_andrusyak@ukr.net

BUKOVINIAN FORESTS AND SMUHARSKI WATERFALLS: THE REALITY OF CONTEMPORARY NATURE

Objective: to analyze current realities and use of forests Smuharskyh waterfalls in recreation and tourism.

Methodology: to conduct research used retrospective methods, spatial analysis methods and physiographic field research.

Practical value: is the use of generalized retrospective and contemporary aspects use of forests and waterfalls Smuharskyh for predicting their use in recreation and tourism.

Results: the current state of forest resources and Smuharsky waterfalls.

Scientific novelty: a theoretical study of the current state of forest management, analysis of the causes and consequences of economic forest. An possibilities of using forests and waterfalls in the recreation and tourism.

Keywords: Bukovina Carpathians, Smuharski waterfalls, forests, recreational use.

Постановка проблеми. Питання раціонального використання природних ресурсів уже багато десятиліть є актуальним для вітчизняних науковців. Особливо проводяться дослідження зі збереження природної рівноваги, сприятливого екологічного стану, збільшення природоохоронних територій – еталонів первісної природи, охорони і раціонального використання природних умов і природних ресурсів, тощо. Однак в останні часи більшість проведених фундаментальних і прикладних досліджень не мають практичної реалізації через сформоване сьогодні в суспільстві утилітарне ставлення до природних ресурсів. Тому, не залишається нічого іншого, крім того, щоб ще раз, засобами публікації наукової статті, звернути увагу на існуючі регіональні і локальні проблеми процесів природокористування. Бодай і при мінімальному позитивному результаті будемо раді, що долучилися до складних існуючих ситуацій в нашому регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує вивчення питань з позиції господарського їх використання [1, 4, 5]. Розгляд питань про ліс – як основний район розвитку рекреації і туризму знаходиться на початковому етапі. Виходячи із сформованої ситуації пропонуємо розглянути лісові ресурси, лісове господарювання та використання лісових масивів у різних

сферах господарювання з позицій сучасних природних, ретроспективно-сьогоденних господарських і екологічних реалій.

Постановка завдання. У Чернівецької області лісові масиви займають 260 тис. га (майже 30 % загальної площі області). Ліси області виконують водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні та інші екологічні функції. Однією з найголовніших в регіоні є рекреаційно-туристична функція лісів, сутність якої укладається у тому, що мальовничість буковинських лісів приваблює туристів та рекреантів до цього регіону. Однак сьогодні тут існує протилежна рекреаційному природокористуванню ситуація. Інтенсивне (масове) лісове використання головних і побічних продуктів лісу призвело до складної екологічної ситуації, що пов'язана з масовою вирубкою лісів, формуванням „лисих” гірських схилів, розвитку ерозійно-зсувних процесів, тощо. Проблема (як на нашу думку) обумовлена різними чинниками та обставинами, однак, при активізації діяльності місцевого самоврядування, знятті регламентованих преференцій владних структур, стан лісових ресурсів суттєво може покращитися. У даному випадку нами зроблена спроба виявлення та інформування загалу щодо сучасного стану лісових ресурсів їх використання і формування катастрофічних процесів, що виявилися на території Буковинських Карпат.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивна господарська діяльність людини призвела до зміни довкілля. Так, для території Передкарпатської височини площа лісів з XIV по XX ст. зменшилася з 93,0 до 2,3 тис. км², що сприяло активному формуванню територій, уражених зсувами (загальна площа зсувонебезпечних територій – 900 км²). З 1947 по 1993 рр. в Українських Карпатах вирубано більше 170 млн.м³ деревини на площі в 2680 км². Це викликало 10–15-ти кратне збільшення поверхневого стоку, інтенсифікувало розвиток зсувно-обвальних процесів, зокрема, ерозії, яка з однаковою інтенсивністю проявляється як в гірській так і передгірській територіях.

Повоєнне відновлення лісового господарства (зростання міських ландшафтів, прокладка магістралей, будівництво водосховищ) позначилося зменшенням площі лісів. Молоді лісові масиви займали площу 11 % і не компенсували процеси їх зведення. Такий стан ускладнював реорганізацію лісового господарства та розвиток лісової промисловості. Тому в другій половині XX ст. велику роль відіграє побічне користування лісом, що мало більше практичне значення ніж пряме лісокористування. Прибуток від лісу визначався прибутком від випасу худоби, бджільництва, мисливства. Сформований „погляд” на деревину, яка перетворюється на товар, заставляє структурні владні підрозділи експортувати її до Європи. Відбуваються процеси формування дрібноконтурності лісових масивів.

Лісові ландшафти прийнято вважати за природні екологічно чисті резервати навколишнього природного середовища (НПС). Розміщуючись на шляху міграції забруднюючих речовин вони слугують природними бар'єрами-акумуляторами шкідливих речовин, уповільнювачами міграції у глибокі шари ґрунту, стають джерелом підвищеної радіоактивної небезпеки

як для населення, що проживає в лісовій місцевості, так і для споживачів лісової продукції за межами зони забруднення.

У 80-90-х рр. минулого століття для території Українських Карпат (Чернівецької області в т. ч.) зароджується процес зменшення площ висадки і посіву лісу, що обумовлено низкою чинників, серед яких важливими є брак матеріального фінансування, малі площі лісорозсадників, інтенсивне лісокористування, в тому числі і незапланована (браконьєрська) рубка стиглих видів порід. Однак прикордонне географічне положення та екологічні засади природокористування „зберегли” найдавніші карпатські лісові масиви, в межах котрих зосереджено більше 20 % лісового фонду України та 50 % стиглих і перестійних насаджень. Основними видами порід є дуб, бук, граб, ялина, модрина, смерека, береза, сосна, вільха та ін.

У 2005-2008 рр., супротив інтенсивному лісовому природокористуванню, лісові площі, за допомогою стабілізаційних і природоохоронних методів ведення лісового господарства, збільшуються при тому, що за останні 25 років динаміка посадки і посіву лісу незначна. Позитивний кінцевий результат цього процесу, як зазначали лісівники, реально міг би проявитися через 50-60 років.

За показниками різноманітності видового складу на території Чернівецької області виділяються Вижницький, Глибоцький, Сторожинецький і Заставнівський райони. Герцаївський, Кіцманський та інші райони області характеризуються бідною лісовою різноманітністю. Спостерігаються процеси перетворення корінних площ букових лісів на буково-дубові, буково-дубові з домішками грабу. Основними причинами зміни лісових ландшафтів є природні, господарські та інтегровані (природно-господарські) процеси, які в одночасному прояві підштовхують до катастрофічних наслідків.

Природна зміна лісових ландшафтів відбувається під впливом метеорологічних, біотичних та інших чинників компонентної структури НПС. Їх прояв і вплив залежить від площинного та просторового розміщення лісових масивів. Гірські лісові природно-господарські ландшафти займають схилі території, поширені у низькогір'ї, середньогір'ї та високогір'ї: в Буковинських Карпатах більшу частину території – 54,8 % складає низькогір'я (500–900 м). На середньогір'я (900–1500 м) припадає 43 % площі, високогір'я (вище 1500 м) – 0,2 % території. Днища долин (300–500 м) займають 2 % площі території. Гірський рельєф визначає потенційну можливість розвитку водних ерозійних процесів. Тому з метою їх попередження в букових і ялицевих насадженнях запроектовані поступові рубки та скорочення лісозаготівлі на площах, що є потенційно ерозійно небезпечними. Неприятливі кліматичні явища та процеси (ранні осінні та пізні весняні приморозки, вітровали та ін.) впливають на ріст лісових насаджень (табл. 1). За таких кліматичних умов на території можуть зростати смерека, ялиця, бук, що підтверджує наявність цих насаджень І-го і вищих бонітетів. Зливовий характер опадів і різке танення снігу на гірських річках призводять до формування повеней, які підмивають береги, змивають

верхній родючий шар ґрунту, стимулюють до виникнення зсувів. Основними ґрунотвірними породами є елювій-делювій карпатського флішу (93 %), елювій-делювій пісковиків (6 %), сучасні елювіальні відклади (1 %).

Таблиця 1
Кліматичні умови лісових ландшафтів Буковинських Карпат

<i>Метеорологічні характеристики</i>	<i>Одиниця виміру</i>	<i>Показники</i>	<i>Дата</i>
<i>Температура повітря:</i>			
• Середньорічна	⁰ С	+4,5	–
• Абсолютна максимальна	⁰ С	+34,0	03.08
• Абсолютна мінімальна	⁰ С	–25,6	02.02
Кількість опадів за рік	мм	829	–
Тривалість вегетаційного періоду	дні	185	–
Останні заморозки навесні	–	–	31.05
Перші заморозки восени	–	–	15.09
Середня дата замерзання річок	–	–	24.12
Середня дата початку паводка	–	–	27.03
<i>Сніговий покрив:</i>			
• Час виникнення	–	–	25.11
• Час сходження у лісі	–	–	01.04
<i>Напрямок переважаючих вітрів за порами року:</i>			
• Зима	румб	Пд.сх.	–
• Весна	румб	Пн. зах.	–
• Літо	румб	Пн. зах.	–
• Осінь	румб	Пд. сх.	–
<i>Середня швидкість переважаючих вітрів за порами року:</i>			
• Зима	м/сек.	1,3	–
• Весна	м/сек.	1,4	–
• Літо	м/сек.	1,2	–
• Осінь	м/сек.	1,1	–
Відносна вологість повітря	%	80	–

Основними типами ґрунтів є гірські підзолисті, бурі гірські лісові та дернові, дерново-буроземні, дерново-підзолисті глеєві, сірі лісові, опідзолені, чорноземні, лучні, болотні. За тисячоліття господарювання ґрунтовий покрив зазнав багатьох змін, передусім завдяки широкому розвитку орного землеробства і перерозподілу лісових угідь. Щорічно з одного гектара землі втрачається близько 22 тонн ґрунту, що рівноцінно втратам 0,6 тонн гумусу і 40 % врожаю. Особливо важливе значення лісу укладено в попередженні ерозії ґрунтів і вищої її форми – селевих потоків. Процеси використання лісових ресурсів призводять до зменшення їх площі, формування бідних на видову різноманітність лісових масивів (монокультурні масиви із

нехарактерною для гірського рельєфу кореневою системою), винищення побічних лісових ресурсів. Динамічні процеси проявляються у зміні меж лісових масивів: ліс відступає на 100-200 м в гори. Суттєвим впливом є стихійна рубка, вивіз деревини, яка для гірського населення залишається єдиним джерелом матеріального достатку. Лісові ландшафти характеризуються великою природно-господарською різноманітністю. В їх межах функціонують сільськогосподарські, водні, поселенські, дорожні та інші види ландшафтів (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл загальної площі лісового фонду за категоріями земель в Буковинських Карпатах

№ n/n	Категорія земель	Площа	
		га	%
1.	Площа земель лісового фонду	41275	100
2.	Лісові землі, всього	39952	96,8
2.1.	Землі вкриті лісовою рослинністю	36677	88,9
2.2.	Незамкнуті лісові культури	2211	5,4
2.3.	Лісові розсадники, плантації	8	0,02
2.4.	Невкриті лісовою рослинністю землі, разом	361	0,9
2.4.1.	з них:		
2.4.2.	рідколісся	—	—
2.4.3.	згарища, загиблі насадження	25	0,1
2.4.5.	зруби	529	1,3
2.5.	галявини, пустирі	191	0,5
3.	Лісові шляхи, просіки, протипожежні розриви	311	0,8
3.1.	Нелісові землі, всього	1323	3,2
3.1.1.	Сільськогосподарські угіддя, разом	137	0,3
3.1.2.	рілля	10	0,02
3.1.3.	сіножаті	601	1,5
3.1.4.	пасовища	363	0,9
3.2.	багаторічні насадження	2	—
3.3.	Води	185	0,4
3.4.	Болота	—	—
3.5.	Поселення	104	0,3
3.6.	Дороги	6	0,01
3.7.	Інші нелісові землі	52	0,1

Головним лісовим підприємством в Буковинських Карпатах є Путильський держлісгосп, до складу якого входять дев'ять лісництв (табл. 3).

У лісових господарствах Буковинських Карпат переважають ліси I групи, що сприяє збереженню, відновленню та покращенню природних і порушених екосистем і збалансованому використанню природних ресурсів (табл. 4).

Інтегрована природно-господарська зміна лісових ландшафтів проявляється під впливом природних процесів і господарської діяльності людини у вигляді лісових пожеж, вітровалів, зсувів, інших процесів. Діяльність людини спрямована на вирощування високопродуктивних

насаджень із застосуванням якісних сіянів. Попри це вагома частина насаджень має низьку повноту, що зумовлено незадовільними санітарними умовами деревостанів. Низькоповнотні насадження гірше виконують захисні, водно регулюючі, санітарно-гігієнічні та інші функції. Тому важливо, щоб до часу головної рубки насадження перебували в оптимальних повнотах або близьких до них, тому що зниження повноти на одиницю в стиглих насадженнях призводить до втрати на 15-20 % їх запасу.

Таблиця 3

*Адміністративно-організаційна структура та загальна площа
Путильського держлісгоспу (за даними 2008 р.)*

<i>Назва лісництва</i>	<i>Територіально-адміністративний район</i>	<i>Загальна площа, га</i>
1. Усть-Путильське, Усть-Путила	Вижницький	1500
	Путильський	3876
<i>Разом</i>		5376
2. Путильське, смт. Путила	Путильський	3738
3. Сергіївське с. Сергії	Путильський	4180
4. Яблуницьке	Путильський	4974
5. Плосківське с. Плоска	Путильський	4234
6. Селятинське с. Селятин	Путильський	5380
7. Черемошське с. Нижній Ялівець	Путильський	4908
8. Шепітське с. Шепіт	Путильський	3786
9. Перкалабське	Путильський	4699
<i>Всього по держлісгоспу</i>	-	41275
<i>в т. ч. по територіально-адміністративних районах</i>	<i>Вижницький</i>	<i>1500</i>
	<i>Путильський</i>	<i>39775</i>

Характерною особливістю лісу є його здатність до самовідновлення, що знаходиться в прямій залежності від часу відновлення та породного складу лісу. Тривалість відновлення залежить від багатьох чинників, зокрема, від періодичності плодоношення насаджень. Найкраще приживається насіння високоякісних середніх за віком деревних порід.

На увагу заслуговує питання про лісові розсадники. Вони малі за площею, розташовуються на відкритих від деревного покриву територіях, що густо вкриті підлісковим ярусом. Сонячне тепло та опади у вітряну погоду не доходять до земної поверхні, тому за таких умов приживання насіння у ґрунті становить 60–80 %.

У загальних рисах вплив господарської діяльності на лісову різноманітність можна репрезентувати з позиції позитивної та негативної оцінки. Найважливішими *позитивними* аспектами оцінки є ведення лісового господарства згідно проектів лісовпорядкування. Це забезпечує безперервне користування лісом, виконання в повному обсязі рубок догляду за молодняками, висаджування насаджень цінних деревних порід, моніторинг лісових пожеж, створення нових лісових господарств, будівництво рекреаційно-архітектурних споруд. Серед *негативних* ознак оцінки

традиційними є незадовільне очищення лісосік від рубок, завищення, під час проведення інвентаризації, показників приживлюваності лісових культур, зменшення об'ємів побічного лісокористування, звітність про лісові культури, що не знаходяться на обліку в лісових господарствах, ін.

Таблиця 4

Групи та категорії захищеності лісів

Групи і категорії захищеності лісів	Площа				Зміни площі	
	Попереднього (1975р) лісовпорядкування		Сучасного (2005) лісовпорядкування		га	%
	га	%	га	%		
Ліси I групи						
Смуги лісів вздовж берегів річок, озер, водойм	1099	2,7	2982	7,2	+1883	171,3
Захисні смуги лісів вздовж автомобільних шляхів сполучення	350	0,8	356	0,9	+6	1,7
Лісопаркова частина лісів зеленої зони	110	0,3	110	0,3	0	0
Лісогосподарська частина лісів зеленої зони	445	1,1	441	1,1	−4	−0,9
Регіональні ландшафтні парки	–	0,0	4699	11,4	+4699	+100
Пам’ятки природи	65	0,2	261	0,6	+196	301,5
Ліси, наукового та історичного значення	–	0,0	346	0,8	346	+100
Всього	2036	4,9	9195	22,3	+7159	351,6
Ліси II групи						
	39271	95,1	32080	77,7	−7191	−18,3
Всього	41307	100	41275	100	−32	−0,1

В останні роки досить часто відбувається зміна породного складу лісових масивів. В зв'язку з цим особливо актуальним є вивчення питання розподілу вкритих лісовою рослинністю земель за переважаючими видами порід і віком. У гірських районах сформувалися лісові ареали порід-домінантів, що порушують природну видово-лісову різноманітність.

Низькі показники лісових площ – така реальна ситуація природно-господарської різноманітності лісових масивів. Основною причиною зменшення площі лісових масивів – наросування темпів заготівель лісу. Її вирішення за рахунок лісовідновлювальних робіт, створення нових лісових насаджень, зміни структури породного складу сьогодні слабо реалізується у лісових господарствах.

На території Чернівецької області ліси займають близько 25 % території області. За породним складом переважають хвойні насадження (ялина, ялиця), частка яких становить 49,5 %. Понад 46 % займають

твердолисті (бук, дуб) і лише 3,5 % м'яколисті насадження. Лісові масиви, що розташовані на висоті більше 1100 м над рівнем моря, виключені з експлуатації і переведені до складу лісів I групи (16,7 тис. га). Основну частину (62 %) складають ліси другої групи, які, поряд з екологічним, мають експлуатаційне значення, решта – ліси першої групи, які виконують водоохоронні, захисні, оздоровчі та рекреаційні функції. Частка обсягів лісозаготівель (в загальних обсягах продукції лісового господарства) становить 84,7 %. Основними виробниками лісопродукції є підприємства Сторожинецького, Вижницького, Путильського та Хотинського районів (81,8 % від загального обсягу). На початку 2000 років в області процеси відновлення лісів на землях лісового фонду щорічно збільшувалися на 5 %. У просторовому відношенні у напрямку з півночі на південь змінюється породний склад лісів. Основними видами лісів у передгірській частині області є дубово-букові, в гірській – букові, ялинові і смерекові ліси. Видовий склад цих лісів має високу цінність.

Основним заходом, що формує та зберігає лісові масиви і сприяє відновленню його породного складу є лісомеліоративне покращення, зокрема рубки догляду за лісом. Вони здійснюються в тих районах, де стихійно, під впливом вітру, відбувається перенесення насіння та приживання його в районах, де переважають різні за віком і породним складом дерева. Проводиться цей вид і у випадку високої зімкненості крон дерев. Санітарні заходи проводяться в осередках шкідників (гризуни хвої, листя) і хвороб лісу. Попри це загальний санітарний стан лісів є незадовільним, особливо в питанні очищення лісових масивів від побічних продуктів лісопиляння. Переважно на місці вирубки залишаються вітки і стовбури дерев, що не відповідають промислово-виробничим критеріям.

Усі види рубок (рубки головного користування, рубки пов'язані з веденням лісового господарства) привносять у господарський комплекс від 45 до 55 % заготовленої деревини, обсяг якої щорічно збільшується. У лісах (особливо I групи) рубки постійними та тимчасовими лісокористувачами зменшуються. З метою збереження лісових масивів проводиться посадка лісових культур, збільшується заготівля насіння деревних і чагарникових порід. Очищення лісу від захаращеності проводиться щорічно на площі від 4 до 30 тис. га, а лісовідновлювальні роботи збільшуються на 10–15 % порівняно з попередніми роками.

Ліс сьогодні є основним видом експорту. Обсяги експорту в Чернівецькій області складають 23 % лісової деревини, що оцінюється у 17,7 млн. дол. США. Це майже 24 % від загальної кількості експортного товару області. Деревина вивозиться до країн Європи та Азії (93,9 % від загального обсягу її експорту та вартістю у 16,7 млн. дол. США), до країн СНД (6,1 % та 1,1 млн. дол. США). Основними імпортерами деревини серед країн світу є Італія, Німеччина, Нідерланди, Ізраїль (21–10 % від загального обсягу її експорту). Суб'єкти підприємницької діяльності країн СНД щорічно одержують деревини на 1,1 млн. дол. США, що вдвічі більше, ніж у 2002 р. До Молдови, Білорусі, Вірменії експортовано 42,4 тис. т лісоматеріалів

розпилених на суму 10,4 млн. дол. США. До Німеччини, Ізраїлю, Італії поступає 10-24 % від загального обсягу експорту деревини, відвантажується лісоматеріалів необроблених 22,9 тис. т на суму 1,3 млн. дол. США. Угорщина, Румунія, Туреччина одержують від 12 до 44 % її деревини. Крім того, Чернівецька область щорічно експортує різні вироби з дерева, столярські та теслярські будівельні деталі, частка яких у загальному обсязі експорту становить 33,6-56 %.

Лісовідновлювальні роботи (з 1992-го по 1998-й роки відбувся їх спад) набули важливої природоохоронної чинності. Основними способами лісового відновлення є посадка і посів лісу, природне відновлення. Природне відновлення відбувається набагато повільніше. Природні чинники (вітер, сонячне тепло, опади, тваринний світ) не завжди в змозі протистояти господарським. Справа в тому, що більшість насіння, що переноситься вітром не є високоякісним та таким, що може прижитися (прорости) у природних умовах. Навіть припускаючи такий чинник в більшості випадків молоді паростки витоптуються тваринами, слугують їм за корм. Тому важливим наразі є збільшення лісорозсадників.

Природні та господарські процеси є основною причиною виникнення пірогенних ландшафтів, площа яких постійно зростає. Лісові пожежі призводять до виникнення місцевостей, природне відновлення яких триває десятки, а часом і сотні років. Повністю знищується рослинний покрив і тваринний світ, ущільнюється верхній шар ґрунту. Найчастіше пожежі відбуваються в лісових масивах, що знаходяться поблизу населених пунктів. Це переважно „зелені зони” міст, селищ. В деяких випадках пожежі є одним із заходів, що використовується в межах населених пунктів з метою збільшення площ сільськогосподарських земель. Вони очищають території від трав'яного покриву, його кореневої системи, сприяють її використанню як присадибні і дачні ділянки.

Основними невирішеними проблемами лісогосподарського природокористування залишається слабо розвинута мережа шляхів сполучення загального користування, незначна протяжність доріг з твердим покриттям. В кращому випадку, більшість лісових доріг обладнана противідбійними колодами, що запобігають зсуву ґрунту.

Важливими питаннями ведення лісового господарства в області є правильний підбір деревних порід, відповідно до типів лісорослинних, ґрунтово-кліматичних умов, екологічного лісового вирощування. Покращення стану лісового фонду можливе за рахунок: а) відновлення лісів і підвищення їх продуктивності, що можливо реалізувати шляхом заліснення непокритих лісовою рослинністю земель, реконструкції хвойних монокультур і насаджень пошкоджених вітровалами, буреломами та сніговалами, а також заліснення непридатних для сільськогосподарського (чи іншого виду) природокористування земель; б) підвищення повноти низькоповнотних та зріджених деревостанів шляхом проведення реконструкції молодняків; в) покращення породного складу. Серед шляхів підвищення ефективності лісового вирощування та утримання лісових

насаджень в здоровому стані важливим, по-перше, є використання феромонних пасток. Нині світова практика нараховує статеві, агрегаційні, слідові, сигнальні, синтетичні та інші феромони. По-друге, необхідно дотримуватися своєчасного проведення санітарних рубок, особливо (та бажано) в зимовий період. По-третє, основним екологічним методом боротьби зі шкідниками лісу повинен стати біологічний. Всі ці чинники сприятимуть формуванню екологічно збалансованого лісокористування, сутність якого укладена у проведенні екологічних рубок із застосуванням способів, механізмів та трелювання деревини, що забезпечують природне відновлення лісу і найменше впливають на лісове середовище. Щодо способів трелювання, то в горах застосовують переважно повітряне і канатне трелювання деревини з максимальним збереженням дерев, підросту й ґрунтового покриву. З 2004 р. заборонений метод трелювання гусеничними тракторами. На пологих схилах дозволяється використовувати колісні трактори. Найбільш прийнятне кінне трелювання, особливо при вибіркових способах рубки.

В останні часи загал має можливість спостерігати масовий зруб і вивіз деревини з території області. Це питання неодноразово піднімалося науковим загалом, однак виявити реально існуючу картину не вдалося. Під виглядом дров вивозиться заборонений кругляк (деревина довжиною 6 м). Складається враження, що ніби ніхто не помічає цього процесу, який через кілька десятків років обернеться для НПС і для життя й діяльності людини великою екологічною катастрофою. Для розуміння зазначимо: зміна окремої, часто мізерної, властивості компонента природи призводить до виникнення ланцюгової реакції у природі; зі зміною залісненості активно розвиваються несприятливі природні процеси та явища, відбувається міграція тваринного світу, зміна ґрунтового покриву (насамперед його основної властивості – родючості), змінюються умови ведення історично сформованих видів господарювання людини і в кінці кінців – утворюються пустельні гірські ландшафти. Напевно ці процеси необхідно враховувати в першу чергу лісівникам, оскільки вони власне й є основною передумовою виникнення екологічної ситуації, яка сформувалася навколо перлини Буковинських Карпат – Буковинських (Смугарських) водоспадів.

Буковинські водоспади (Смугарські водоспади) – ландшафтний гідрологічний заказник місцевого значення. Розташований у Покутсько-Буковинських Карпатах, у межах Путильського району Чернівецької області, в східній частині села Розтоки. Русло потоку р. Смугарів (права притока Черемошу) та більшість його лівих дотоків перетинають виходи масивних піщаників, вапняків, сланців, що сформували низку семи водоспадів, висотою від 3 до 18 м, несуть свої води у р. Смугар, є унікальним явищем Українських Карпат, основним туристично-рекреаційним районом області. Перший водоспад – Ковбер (висота – 3, 5 м) названий на честь заможного аристократа, що за часів Румунського королівства спорудив тут бетонну стіну для забору води для млина. Другий – Сич (висота 10,5 м), вертикальний водоспад, знаходиться на 20 м вище від Ковбера, названий за особливе

шипіння води. Третій – Нижній Гук (висота 9 м), вертикальний водоспад, децю вище за Сича. Четвертий – Ворота (висота 3,5 м), на 1 км вище за Нижнього Гука. П'ятий – Середній Гук (висота 3,5 м), вертикальний водоспад, за 250 м від Воріт. Шостий – Великий Гук (висота 9 м), розміщується на відстані 500 м від Середнього Гука, вважається найгарнішим та найвищим водоспадом. Сьомий – Верхній Гук (висота 5 м), останній водоспад із низки відомих на цій території.

У 2015 р. с. Розтоки, із-за наявності унікального природно-рекреаційного об'єкту – водоспадів, отримало звання унікального села України, посівши 12 місце, водоспади ввійшли до ТОП-10 конкурсу „Сім чудес України”.

Не дивлячись на природоохоронну функцію гідрологічних об'єктів 3,5 метровий водоспад „Ворота” був засипаний гравієм, для зручності вивозу лісу. „Ворота” відкривають вхід в урочище до Смугарських водоспадів. На відміну від них, це є сама річка. Тому зазначимо, що природні умови функціонують за своїми законами: води річки проклали собі дорогу поряд з водоспадом.

Під час повені 2008 р. р. Смугар знесла ґрунтову дорогу, що здавна йшла поруч з ним між горами до хуторів, змінила русло. Зауважимо, що почали засипати водоспад з 2010 р. для зручності під'їзду до всохшого лісу (так званий мертвий ліс), що потребує додаткового дослідження, оскільки засохлі смереки становлять загрозу здоровим деревам.

Актуальним питанням сьогодні є: чи залишити деревний сухостан на території Смугарських водоспадів, чи вирубати його? На нашу думку першим і головним завданням є підвищення активності місцевих громад до його вирішення, активізація місцевих органів стосовно збереження природоохоронної території, надання їй природного вигляду зі збереженими ареалами сухого лісу (як наслідку впливу природних і господарських процесів), розчистка території Смугарських водоспадів, приведення її у відповідний стан для можливості відбудування туристами і рекреантами.

Висновки. Реалії сучасного природокористування укладаються у необхідності проведення суцільної санітарної рубки з метою припинення розвитку та збільшення площі сухостою, зменшенні вирубки лісу, розчищенні території та приведенні її до наближеного природного вигляду, оскільки це один із природоохоронних і перспективних інвестиційних районів області. Його інвестиційна привабливість укладається у збереженні унікальних водних об'єктів, що приваблюють вітчизняних і зарубіжних туристів, сприятливих природно-кліматичних умовах, наявності чистих гірських потоків і джерел мінеральних вод, гірського рельєфу, тощо. Вже сьогодні можливими сферами інвестування є будівництво об'єктів туристичної, рекреаційної та придорожньої інфраструктури і районі Смугарських водоспадів, розвиток пізнавально-оздоровчого, гірськолижного та екстремального туризму, розбудова поселенських ландшафтів, промислова розробка родовищ столової мінеральної води, створення рибних господарств, будівництво заводів по переробці відходів лісозаготівель та лісопереробки,

виробництво екологічно чистих виробів з вовни та шкіри. Для розвитку Путильського району пріоритетним є освоєння його курортного потенціалу на основі багатих лісових ресурсів.

Список використаних літературних джерел:

1. Генсірук С.А. Історія лісівництва в Україні. / С.А. Генсірук, А.І. Фурдичко, В.С. Бондар. – Львів: Вид-во “Світ”, 1995 – С. 4.
2. Довкілля України. Статистичний збірник. – К.: - 2003. - 310 с.
3. Довкілля України. Статистичний збірник. – К.: - 2005. - С. 15-70.
4. Кілінська К. Еколого-прогнозна оцінка природно-господарської різноманітності Карпато-Подільського регіону України. / К. Кілінська. – Монографія. – Чернівці: - в мд-во „Рута”. – 2007. – С. 80-81, 177-186, 279-289.
5. Кілінська К. Рекреаційно-туристична різноманітність Чернівецької області: сучасний стан, оцінка та перспективи. / К. Кілінська, Т. Скутар. - Монографія. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2013. – 284 с.
6. Охорона довкілля Буковини: 2003. – Чернівці: 2004. – 26 с. (рукопис).

Список использованных источников:

1. Генсирук С.А. История лесоводства в Украине. / С.А. Генсирук, А.И. Фурдычко, В.С. Бондарь. - Львов: Изд-во "Мир", 1995 - С. 4.
2. Окружающая среда Украины. Статистический сборник. - К.: - 2003. - 310 с.
3. Окружающая среда Украины. Статистический сборник. - М.: - 2005. - С. 15-70.
4. Килинская К. Эколого-прогностическая оценка природно-хозяйственного разнообразия Карпато-Подольского региона Украины. / К. Килинская. - Монография. - Черновцы: - ГТД-во "Рута". - 2007. - С. 80-81, 177-186, 279-289.
5. Килинская К. Рекреационно-туристическое разнообразие Черновицкой области: современное состояние, оценка и перспективы. / К. Килинского, Т. Скутар. - Монография. - Черновцы: Черновицкий национальный университет, 2013. - 284 с.
6. Охрана окружающей среды Буковины: 2003 - Черновцы: 2004 - 26 с. (Рукопись).

References:

1. Hensiruk SA The history of forestry in Ukraine. / SA Hensiruk, AI Furdychko, VS Cooper. - Lviv: Type-in "World", 1995 - P. 4.
2. Environment Ukraine. Statistical Yearbook. - K.: - 2003. - 310 p.
3. Environment of Ukraine. Statistical Yearbook. - K.: - 2005. - P. 15-70.
4. Kilinska C. Ecological and prognostic evaluation of natural diversity hospordarskoyi Carpatho-Podolsk region of Ukraine. / K. Kilinska. - Monograph. - Chernivtsi: - GTD-in "Ruta". - 2007. - S. 80-81, 177-186, 279-289.
5. K. Kilinska variety of recreational and tourist Chernivtsi region: current state assessment and prospects. / Karl Kilinski, T. Scutari. - Monograph. - Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2013. - 284 p.
6. Environment Bukovina, 2003. - Chernivtsi, 2004. - 26 p. (manuscript).